

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 596

*Hız. Peygamber Döneminden
Günümüze Yetimlerin Himaye
Edilmesi: Korumacı Aile Olmak*

Editör: Bedriye Yılmaz

Grafik, Tasarım: TAVOOS

ISBN 978-975-389-833-1

Yayıncı Sertifika No: 15402

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
TDV Kadın Aile ve Gençlik Merkezi
tarafından hazırlanan bu kitap Türkiye
Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin
31.03.2015 tarih ve 1509-4 sayılı
kararıyla basılmıştır.

1. Baskı 2014, Ankara

2. Baskı 2018, Ankara 2.000 ADET

Baskı: **TDV/i**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Tel.: Serhat Mahallesi 1256 Sk. No: 11

Faks: Yenimahalle / Ankara

e-posta: 0312. 354 91 31 (pbx)

0312. 354 91 32

tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE
YETİMLERİN HİMAYE EDİLMESİ

KORUYUCU AİLE OLMAK

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
KİTAP HAKKINDA	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
KORUYUCU AİLE UYGULAMASININ MANEVİ TEMELLERİ	17
Prof. Dr. Kâşif Hamdi OKUR	
KUR'ÂNÎ SÖYLEMDE YETİM KAVRAMI VE ANLAM ALANI	31
Doç. Dr. Ömer BAŞKAN	
HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE	
YETİM VE KİMSESİZ ÇOCUKLARIN HİMÂYE EDİLMESİ	49
Doç. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR	
OSMANLI TOPLUMUNDA KORUYUCU AİLE UYGULAMASI	67
Yard. Doç. Dr. Abdullah BAY	
KORUYUCU AİLE BAKIMI	
VE KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR	89
Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER	
89	
İKİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYE DİYANET VAKFI İLE AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR	
BAKANLIĞI ARASINDA PROTOKOL İMZA TÖRENİ	
VE KORUYUCU AİLE PANELİ	113

PROTOKOL KONUŞMALARI	117
KORUYUCU AİLE PANELİ	135
DİNİ AÇIDAN KORUYUCU AİLELİK	139
Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ	
“VAZGEÇME!”	145
Vedat YILDIZ (Koruyucu Aile)	
MÜZAKERELER	151
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KORUYUCU AİLE ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ	161
“KORUYUCU AİLELİK” UYGULAMASI İLE İLGİLİ	
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	
DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU GÖRÜŞÜ	165
KORUYUCU AİLE ADAYLARI İÇİN BİLGİLENDİRME	169
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI İLE	
TÜRKİYE DİYANET VAKFI ARASINDA İŞBİRLİĞİ PROTOKOLÜ	173
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI	
İLE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI ARASINDA	
İŞBİRLİĞİ PROTOKOLÜ	179

TAKDİM

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

İslam toplumlarını ayakta tutan temel dinamiklerden biri, hiç kuşkusuz aile müessesesidir. Aile sadece anne, baba ve çocuklardan oluşan nicel bir birliktelik değil, nitelikli bir birlikteliğin adıdır. Aynı şekilde nikâh, sadece iki insanı bir araya getiren bir akit değil iki kalbi buluşturan, iki kalp arasında sevgi, rahmet, meveddet ve muhabbet bağı oluşturan ve bütün bunlardan meyveler meydana getiren güzel bir birlikteliktir.

Aile, kelime anlamı itibariyle sürekli ihtiyaca işaret etmektedir. Bu ihtiyaç sadece anneye, babaya, maddeye ve paraya olan ihtiyaç değildir. Bu ihtiyaç her şeyden önce sevgiye, rahmete, muhabbete, meveddete, huzur ve sükûnete olan ihtiyaçtır.

Çeşitli nedenlerle toplum içinde korunmaya muhtaç, kimsesiz ya da terk edilmiş çocuklar, en çok da sevgi ve şefkate sıcak, huzurlu ve mutlu bir aile ortamına ihtiyaç duymaktadır.

Kur'an-ı Kerim, yetimlerin himaye edilmesini istemiş (Bakara, 2/83,220; Nisa, 4/6,36), yetimi itip kakan ve yoksulu gözetmeyen kimseleri kınamıştır (Mâûn, 107/2-3). Ailenin öz çocuğu gibi telakki edilen evlatlık sistemi İslam'da yasaklanmış olmakla birlikte (Ah-zab, 33/4-5), yetimlerin himaye edilmesi, İslam toplumlarında büyük bir sorumluluk olarak telakki edilmiştir. Sevgili Peygamberimiz (sas), yetimlerin bakımını üstlenip onlara kol kanat geren kimseleri cennetle (Tirmizi, Birr ve Sıla, 14) ve cennette kendisiyle beraber ol-

makla müjdelemiş (Buhari, Talak 25), en hayırlı evin, içinde kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu ev olduğunu bildirmiştir (İbn Mace, Edeb, 6). Ayrıca o (sas), babası savaşta şehit düştüğü için yetim kalan Beşir b. Akrabe'ye "Ben senin baban olayım, Âişe senin annen olsun, istemez misin?" diyerek sahip çıkmış ve onun bakımını üstlenmiştir (İbn Hacer, İsabe I, 302).

Bilindiği gibi Hz. Musa, bebekliğinde Hz. Asiy'e tarafından himaye edilmiştir (Kasas, 27/7-13). Kendisi yetim ve öksüz kalan, dedesi ve amcası tarafından himaye edilen Sevgili Peygamberimiz (sas), Hz. Ali'yi çocukluğunda himayesi altına almıştır.

İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslüman toplumlar, Kur'an-ı Kerim'in ve sünnet-i seniyyenin emrettiği sosyal yardımlaşma ve dayanışma, toplumda yetimler gibi ilgi ve desteğe muhtaç olan kesimlere sahip çıkılmasına yönelik tavsiyelerini hayata geçirmişlerdir. Bu çerçevede kimsesiz çocuklarla ilgili dinî-hayrî kurumlar oluşturdukları gibi gerekli dinî hassasiyetleri göstermek kaydıyla bu çocukları ailelerin himayelerine de vermişlerdir. Bütün bu ilke, örnek ve uygulamalar, koruyucu aile konusunda bizlere dinî bir bakış açısı sunmaktadır. Netice itibarıyla İslam'ın bizlerden istediği hassasiyetlere riayet edildiği müddetçe koruyucu aile müessesesinin işletilmesinde dinen herhangi bir sakıncanın olmadığı bilinmelidir. Kimsesiz bir çocuğa sahip çıkmak, bir yetimin başını okşamak, evini ve gönlünü yetimlere açmak, onların maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamak, onları eğitmek ve topluma kazandırmak dinî ve insanî bir sorumluluktur. Unutulmamalıdır ki nesli korumak, dinimizin ana gayelerinden biridir. Çocuklar, hayatın süsü ve göz aydınlığıdır. Cenab-ı Hakkın bizlere birer emanetidir. Geleceğimizin teminatıdır.

"Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi: Koruyucu Aile Olmak" adlı bu güzel eserin hazırlanmasından basım aşamasına kadar geçen süreçlerde emeği geçen herkese teşekkür ediyor; toplum olarak kimsesiz çocuklara sahip çıkma konusunda eserin yeni ufuklar açarak farkındalık ve bilinç oluşturmamasını Rabbimden niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
17. Diyanet İşleri Başkanı

KİTAP HAKKINDA

Aileler tarafından muhtaç ve yetimlerin korunup himaye edilmesi, insanlığın varoluşuna kadar uzanan tarihi bir derinliğe ve tüm dünyaya yayılan coğrafi bir genişliğe sahiptir. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de yetimlerin himaye edilmesine büyük önem atfedilmiştir. Yüce Allah birçok ayetinde, yetimlere iyi davranma, onları gözetip kollama, durumlarını düzeltme ve haklarını korumayı buyurmuş, hatta onların aile içine alınarak yetiştirilmesini teşvik etmiştir. Bu teşviklerin Peygamber Efendimiz ve O'nun örnekliliğini takip eden güzide ashabında olduğu gibi, sonraki İslam toplumlarında da karşılık bulduğunu, anne baba sevgisinden ve bir ailenin sıcaklığından mahrum kalan kimsesiz çocukların, onları koruyup gözeten, örnek olup yetiştiren ve topluma kazandıran müşfik ailelerin himayesinde yetiştirildiklerini tarihi kayıtlarda görmekteyiz.

Bu kitap, Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar, tarihteki farklı uygulamalarıyla birlikte yetim ve kimsesiz çocukların himayelerini ve İslam dininin bu konudaki temel prensiplerini ortaya koymak amacıyla ilk baskısını 2014'te yapmış olan kitabımızın, bazı değişiklik ve eklemelerle tekrar niteliğindedir. Kitabın bu baskısında birinci bölümü oluşturan makaleler gözden geçirilerek güncellenmiş, ikinci bölümü oluşturan 2013 Mayıs'ına ait panel konuşmaları ise programa ait konuşma deşifrelerine sadık kalınarak olduğu gibi bırakılmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Gönül Elçileri" adıyla yürüttüğü "Koruyucu Aile

Projesi” güncel bir uygulama olarak, ilk kitabımızın hareket noktası olmuştur.

Bu çerçevede, kitabın ilk bölümü koruyucu aile uygulamasının dinî, manevî çerçevede ele alınmasına, Kur’an-ı Kerim’in ilgili ayetlerinin değerlendirilmesine ve Hz. Peygamber dönemi ile İslam tarihinin bir kesitindeki yetim hamiliği örnekliklerine ayrıldı. Ayrıca bu bölümde güncel bir konu olarak “Koruyucu Ailelik” uygulamasına ilişkin bilgilere de yer verildi. “*Koruyucu Aile Uygulamasının Manevi Temelleri*” başlıklı makalede Prof. Dr. Kaşif Hamdi OKUR, konuya İslam’ın temel kaynakları ışığında bir bakış sağlıyor. “*Kur’ânî Söylemde Yetim Kavramı ve Anlam Alanı -Tefsiri Bir İnceleme-*” başlıklı makalede Doç. Dr. Ömer BAŞKAN, Kur’an-ı Kerim’in yaklaşımını, ilgili ayetler çerçevesinde ele alarak sunuyor. “*Hz. Peygamber Döneminde Yetim ve Kimsesiz Çocukların Himaye Edilmesi*” başlıklı makalede ise Doç. Dr. Ayşe Esra Şahyar, asr-ı saadet döneminde yetimlere kol kanat gerip, koruyup yetiştiren çok sayıda örneği bizlere sunmaktadır. “*Osmanlı Toplumunda Koruyucu Aile Uygulaması*” başlığı altında Yard. Doç. Dr. Abdullah Bay, tarihi bir kesitte uygulamanın örneklerini gözler önüne sermektedir. Doç. Dr. Cengiz Özbesler “*Koruyucu Aile Bakımı ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar*” başlıklı yazısıyla konuyla ilgili güncel durumu ortaya koymuştur.

İkinci bölüm, Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi tarafından 29 Mayıs 2013 tarihinde Koruyucu Aile projesi çerçevesinde gerçekleştirilen protokol ve panel konuşmalarından oluşmaktadır. Bölümün ilk kısmında TDV KAGEM Müdürü Dr. Hicret K. Toprak, dönemin Diyanet İşleri Başkanı ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez ve dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’in “koruyucu ailelik/yetim hamiliği” nin önemini ortaya koydukları konuşmaları yer almaktadır. İkinci kısımda ise panel konuşmalarına yer verilmiştir. Doç. Dr. Ülfet Görgülü, dini açıdan koruyucu aileliği, Kur’an-ı Kerim’in sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya ilişkin prensipleri, özellikle yetimlere sahip çıkılmasına yönelik tavsiyeleri ile Peygamber Efendimizin bu konudaki söz ve uygulamalarının örnekliğinde anlatmaktadır. Ayrıca bir örnek uygulama olarak

Vedat Yıldız, hamiliğini yaptığı kızının mektubu eşliğinde, koruyucu ailelik sürecindeki tecrübelerini samimiyetle paylaşmaktadır.

Üçüncü Bölümde, 14 Şubat 2015 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile Gençlik Merkezi tarafından gerçekleştirilen Koruyucu Aile Çalıştayı Sonuç Bildirgesine, koruyucu aile adaylarına ve KAGEM Koruyucu Aile projesine destek veren eğitimcilere yol gösterici olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun konuyla ilgili görüşüne, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından koruyucu aile olmak isteyenler için hazırlanmış olan rehber nitelikli bilgilere, ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı arasındaki işbirliği protokolüne yer verilmiştir.

Bu kitabın ortaya çıkmasında katkıları bulunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfına, makaleleriyle, panel ve çalıştaya katılımlarıyla destek veren hocalarımıza, proje uygulayıcısı eğitimciler ile gönül elçilerine teşekkürü borç biliriz.

Bedriye YILMAZ